Tuinwijck: van waarden naar perspectief
‘Altijd af maar nog niet klaar’
27 juni 2023

Paul Meurs, SteenhuisMeurs

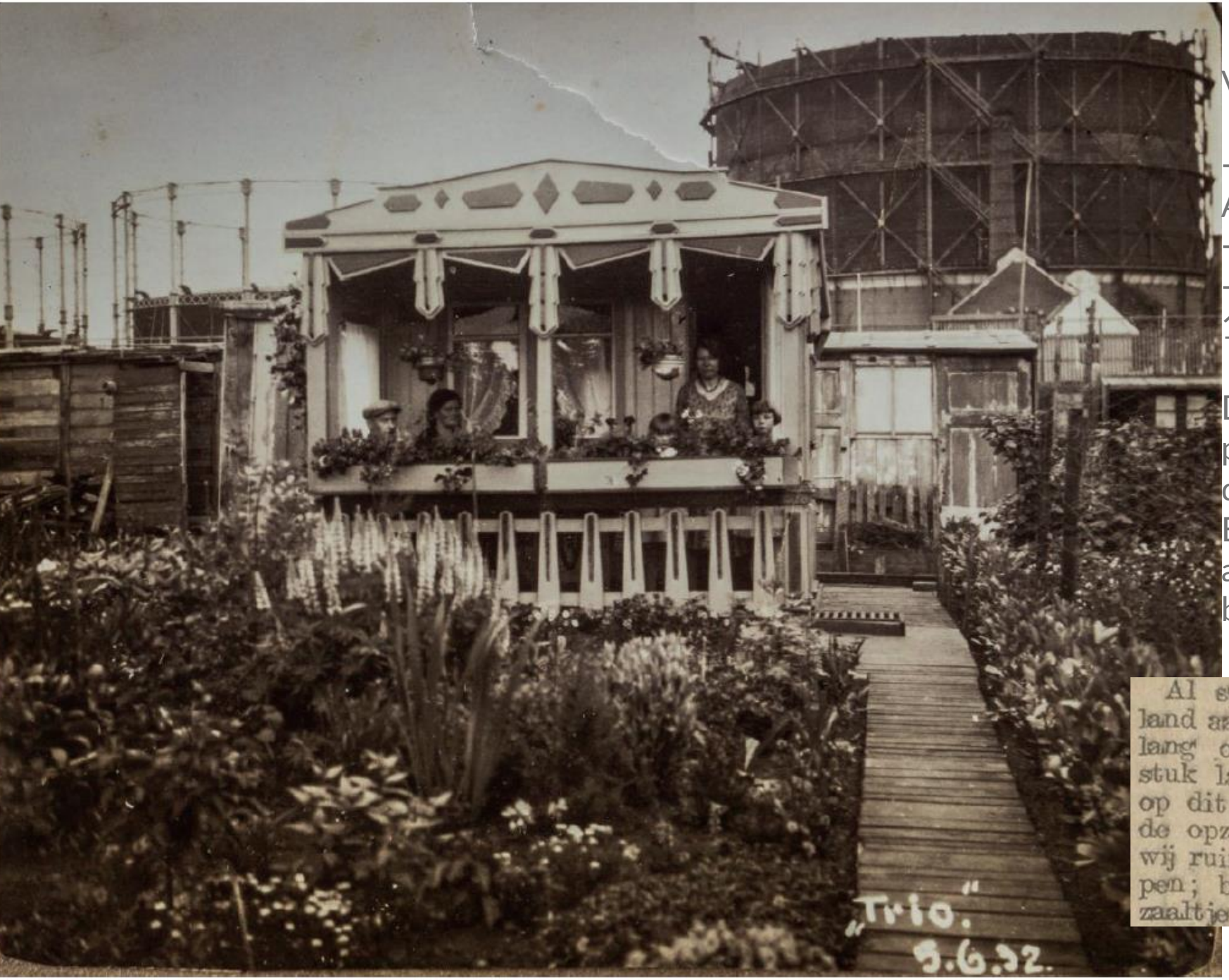

Volkstuincomplex Tuinwijck

- Ca. 1910, primeur voor Amsterdam
- 240 tuinen
- Fl. 4,- per jaar, 10x10m, minimaal 10% bloemenpracht

De geest van de volkstuin is publiek geworden. Hunkering van de stedeling naar groen en rust. Eigen moestuinen door werklozen aangelegd, Berlage in comité, beheerder in boerderij

Al spoedig viel het oog op een terrein grasland aan de Linnaeusstraat, en het duurde niet lang of het comité werd huurder van dit stuk land, groot 4 H.A. De boerderij, welke op dit land stond, werd gekocht. Hierin zou de opzichter komen wonen, en tevens kregen wij ruimte voor het opbergen van gereedschappen; bovendien schoot er nog een vergaderzaaltje over.

De ligging van station Muiderpoort in het stedelijk net van verkeers- en spoorwegen, 1934. Het oude en nieuwe station zijn in wit omcirkeld. Tuinwijck is met een oranje lijn aangegeven. [Topotijdreis]

SPOORWEGPLAN OOST, 1934

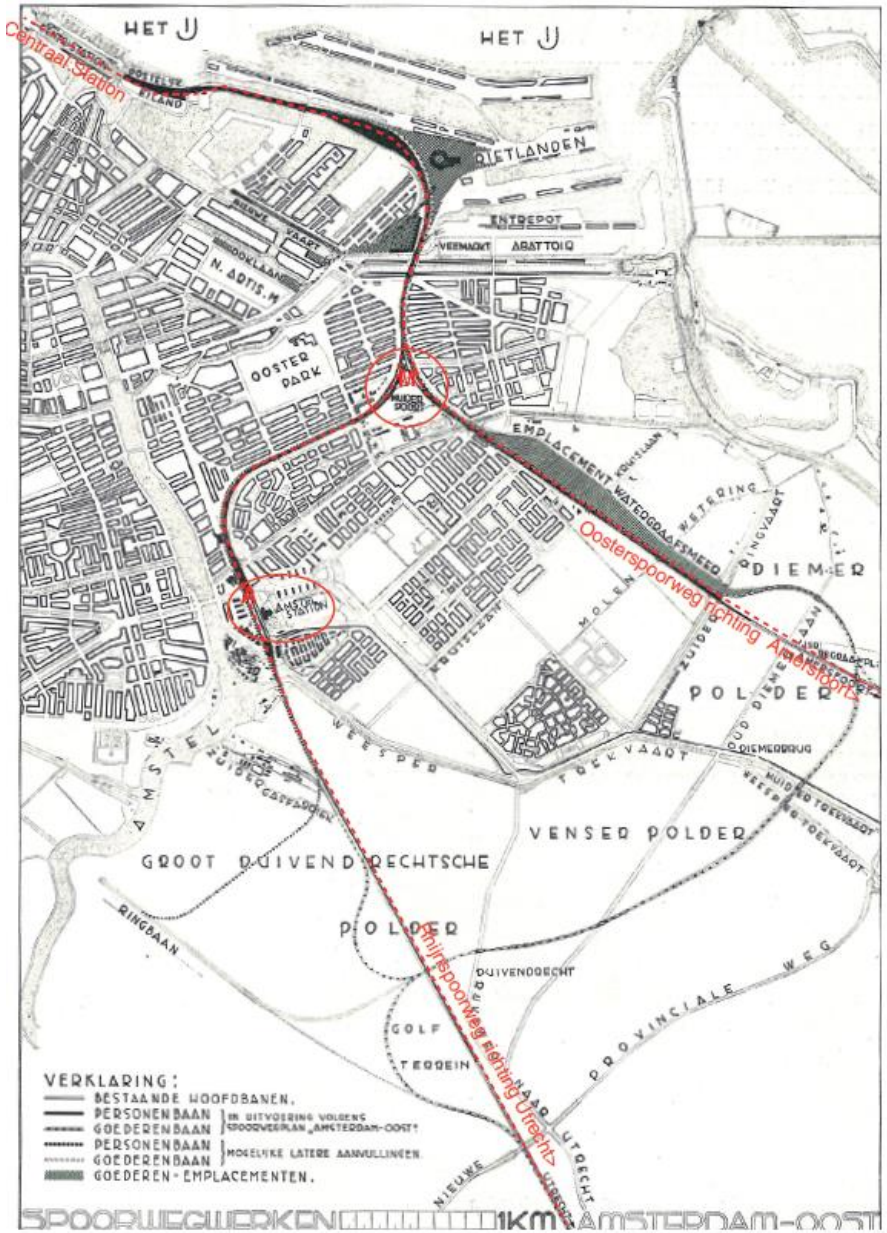

Spoorwegplan Amsterdam-Oost, 1934. De belangrijkste verbeteringen zijn de aanleg van hoogspoor, de sloop van het kopstation Weesperpoort, het onafhankelijk van elkaar maken van de lijnen naar Utrecht en Amersfoort, de bouw van het nieuwe doorgangsstation Amsterdam Amstel (letter A in rode cirkel), de vervanging van het station Muiderpoort (letter M in rode cirkel) en het concentreren van de rangeerterreinen in de Watergraafsmeer en in de Rietlanden. [Bouwkundig Weekblad 1938]

- Overzichtelijkheid creëren,
- Sloop van veelheid aan stations,
- Goederenverkeer deels gescheiden van personenverkeer,
- Hoogspoor en ongelijkvloerse kruisingen.

Grondophoging Muiderpoort, 1935. [SAA]

MUIDERPOORTSTATION
1939

- Architecten H.G.J Schelling en Joh. Leupen,
- Station, dienstgebouw en dienstwoningen,
- Grondophoging.

Vogelvlucht locatie station Muiderpoort, 1937. [SAA]

Station Muiderpoort in aanbouw, 1939. [SAA]

Verschillende bestemmingen gehad: groengebied in AUP, sportterrein, woningbouw, marechaussee (zie CV)

FEBRUARI 1936 (27 WONINGEN VOOR OUDEN VAN DAGEN)

JUNI 1936 (84 WONINGEN 2-OP-1)

[SAA]

- Laagbouw in een stadspark,
- ‘Welkom ontspanningsgebied voor de omringende dichtbevolkte woonbuurten’, wethouder PW destijds.

FEBRUARI 1938 (66 WONINGEN)

Uit archief PW [SAA]

- Plaatsmaken voor een huishoudschool,
- Wethouder niet akkoord, te weinig woningen.

OKTOBER 1938 (196 WONINGEN)

- Strokenbouw en open bouwblokken voor een ‘open’ sfeer,
- Afwisseling met omringende wijken, door tweelaags,
- 1 op 1 (min. 85 m²) en 2 op 1 variant (min. 95 m²),
- Bergingen op erfgrens,
- Erfgrens gaashek bij openbare ruimte,
- Hogere afscheiding bij achtertuinen,
- Drooghok (binnendoor toegankelijk),
- Dakgoot boven de zolderramen,
- Achtergevel evenwijdig aan voorgevel.

[SAA]

OKTOBER 1939, VILLA'S OOSTRAND

[SAA]

VILLA'S AAN DE RAND

- Dokterspraktijk J. Im. Swijghuisen Reigersberg Jr. 1940,
- Uitbraak oorlog, terrein in handen Rijk (marechaussee).
- Ontwerp villa óók door A.J. Westerman

MAART 1941, MARECHAUSSEE PLAN

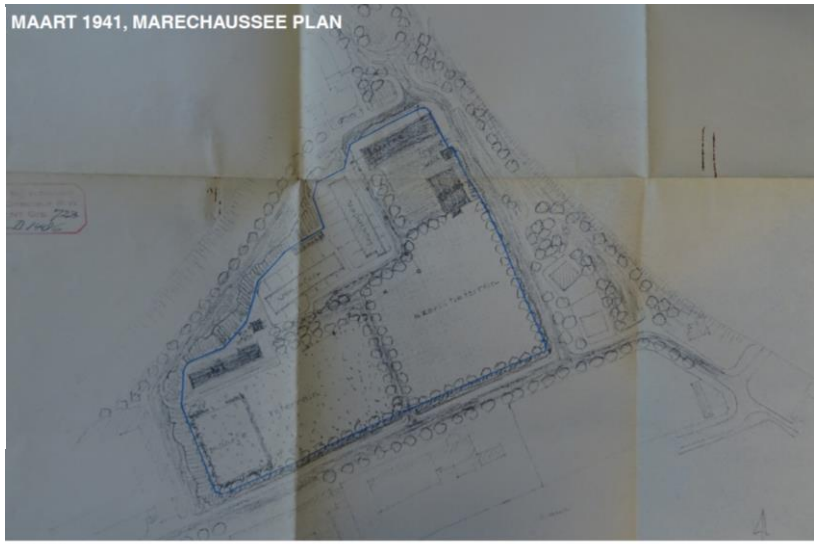

Jit archief PW [SAA]

Uit archief GW [SAA]

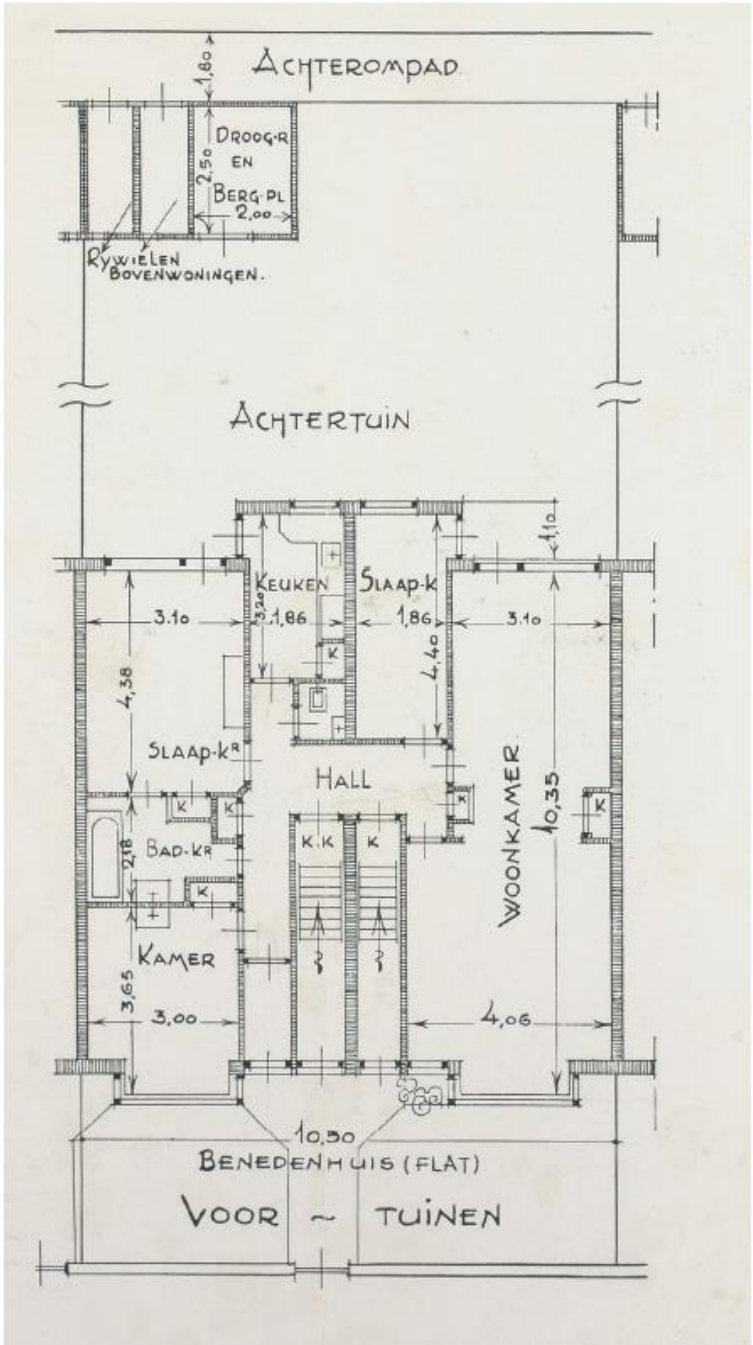

UITWERKING KAVEL EN PERCELEN

- Bebouwing ruim op kavel, met rondom tuinen (dus ook voortuinen straatzijde),
- N. Worp particuliere opdrachtgever, gronden in erfpacht uitgegeven door gemeente.

Uit bouwdossier [SAA]

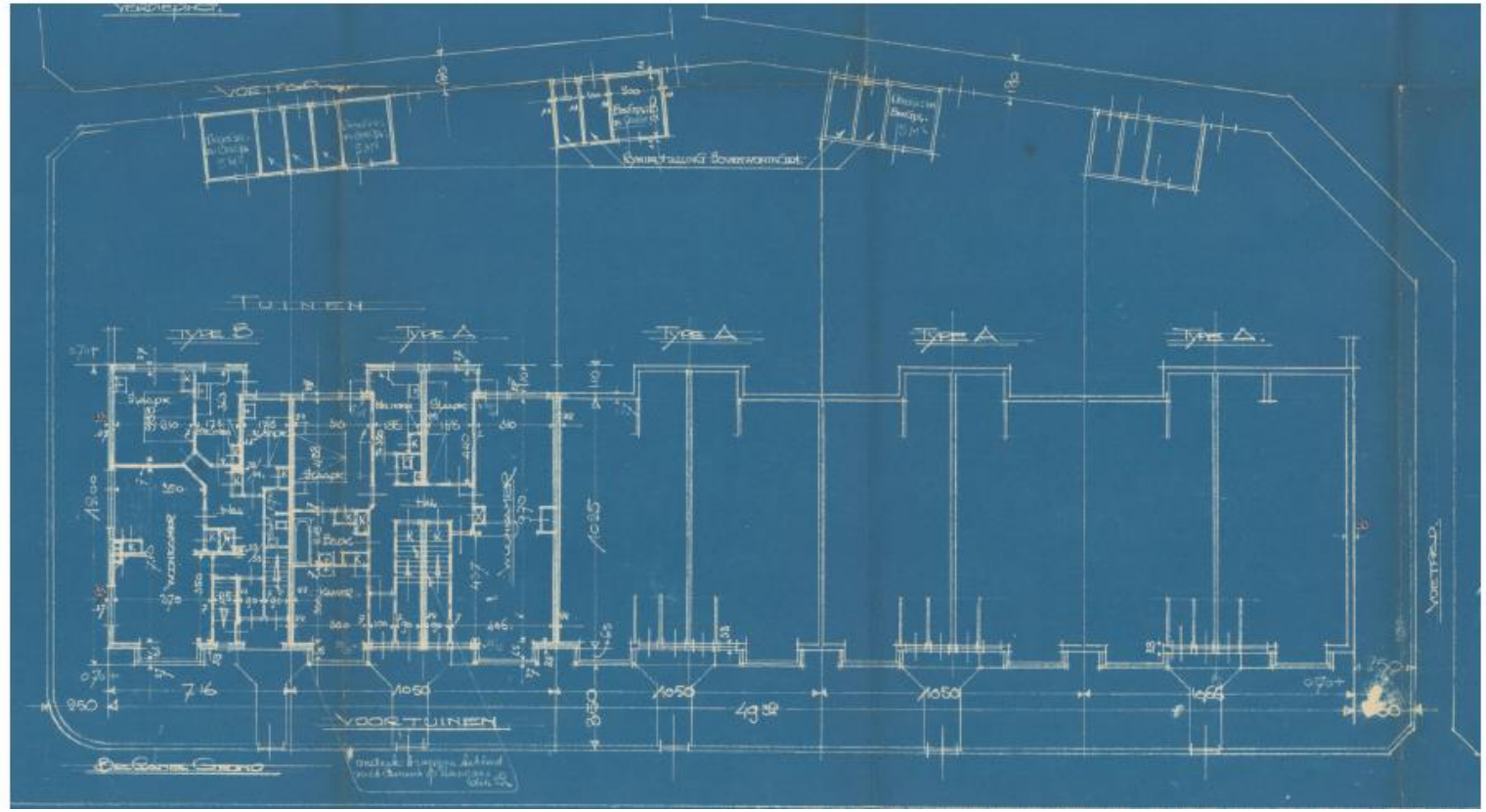

FEBRUARI 1946, ONTWERP PLANTSOENAANLEG SPOORDIJK WEST

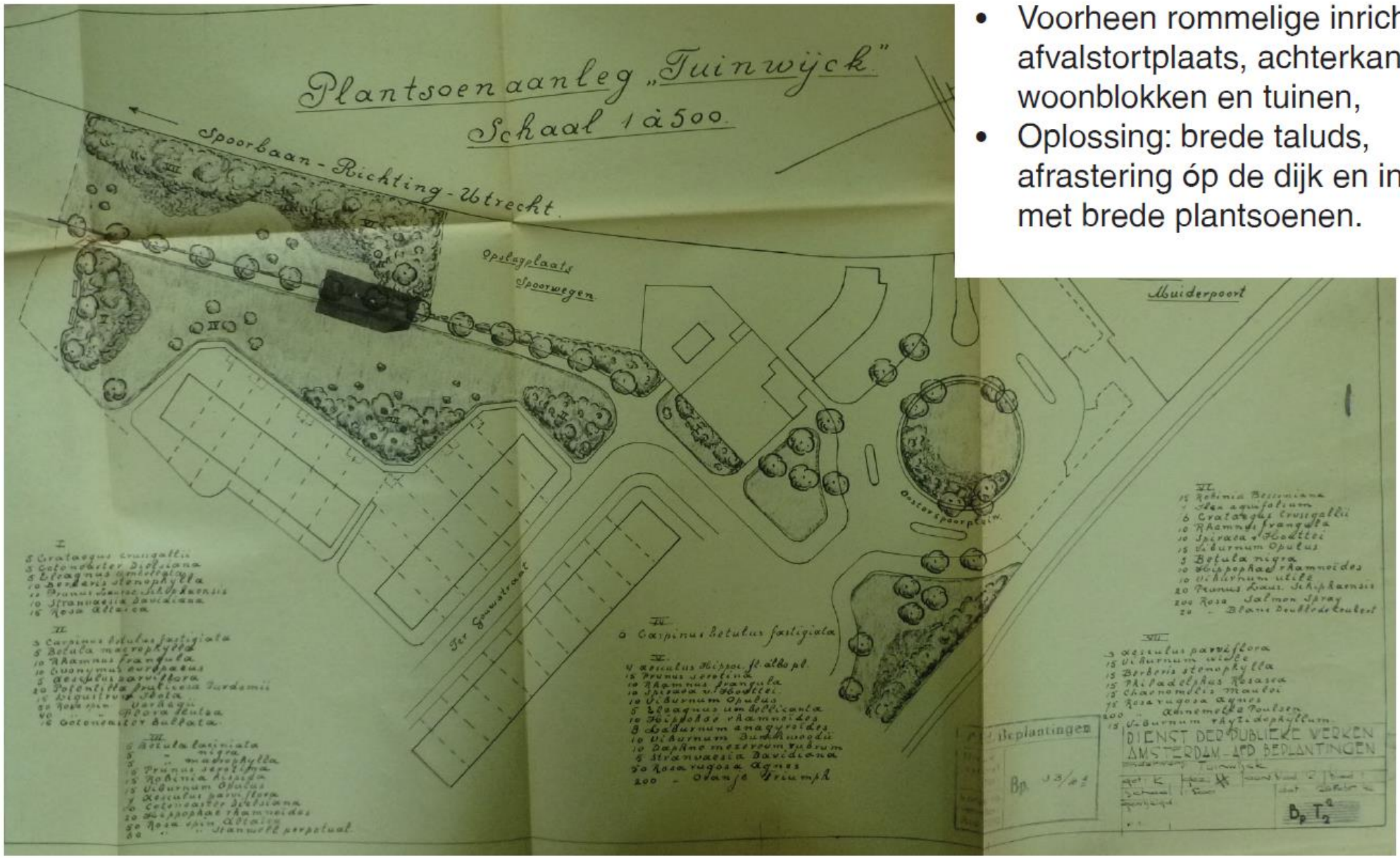

- Voorheen rommelige inrichting, afvalstortplaats, achterkanten van woonblokken en tuinen,
- Oplossing: brede taluds, afrastering óp de dijk en inrichten met brede plantsoenen.

[SAA]

1949: Jacoba’s magische verkavelingskunst: van Linnaeusplantsoen naar woonpark Tuinwijck

1949, HERZIEN PLAN NA WOII

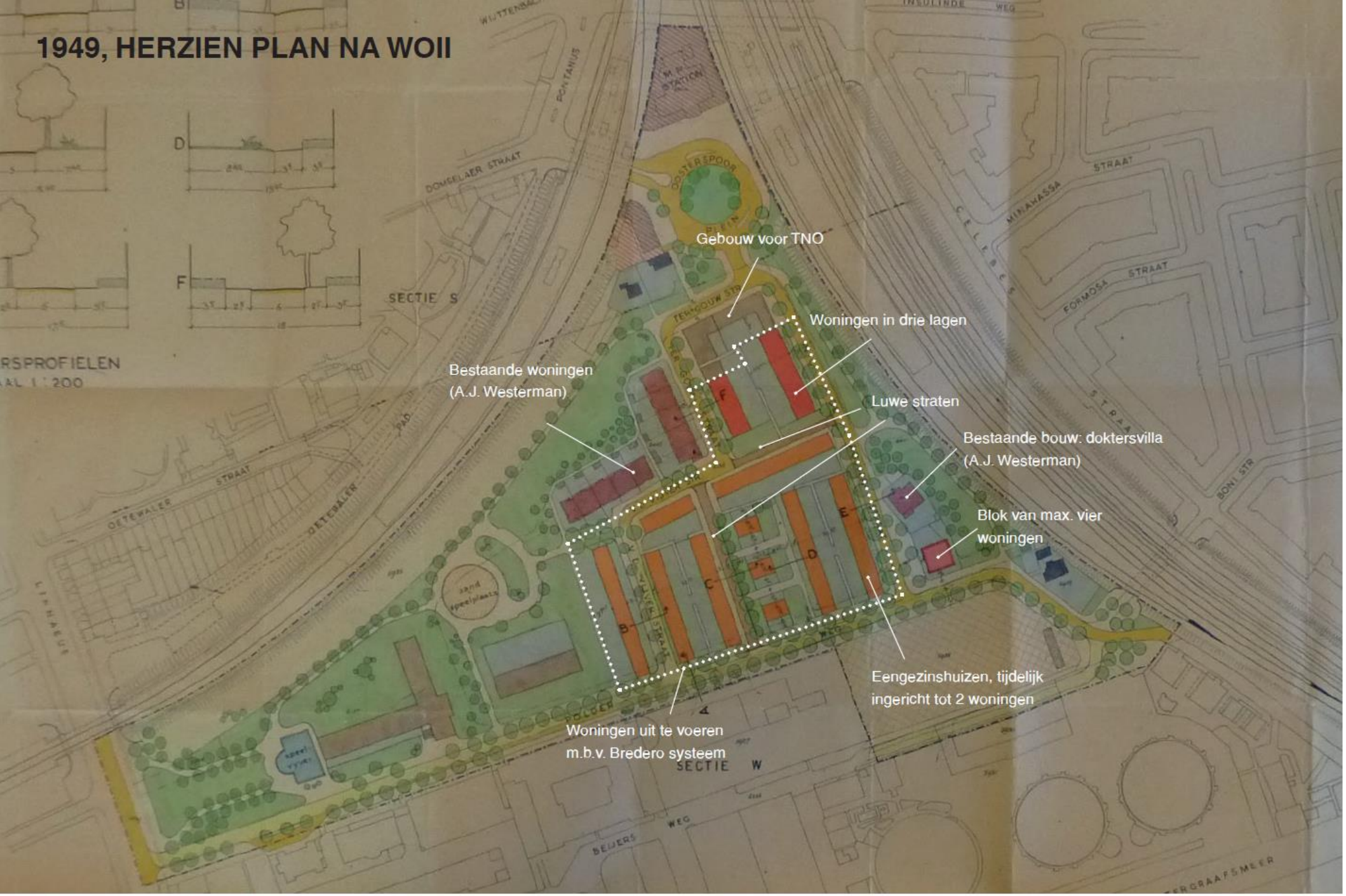

Herzien plan voor Tuinwijk, plan uit oktober 1948, vastgesteld in 1949. [SAA]

JUNI 1949, SCHETS JAKOBA MULDER

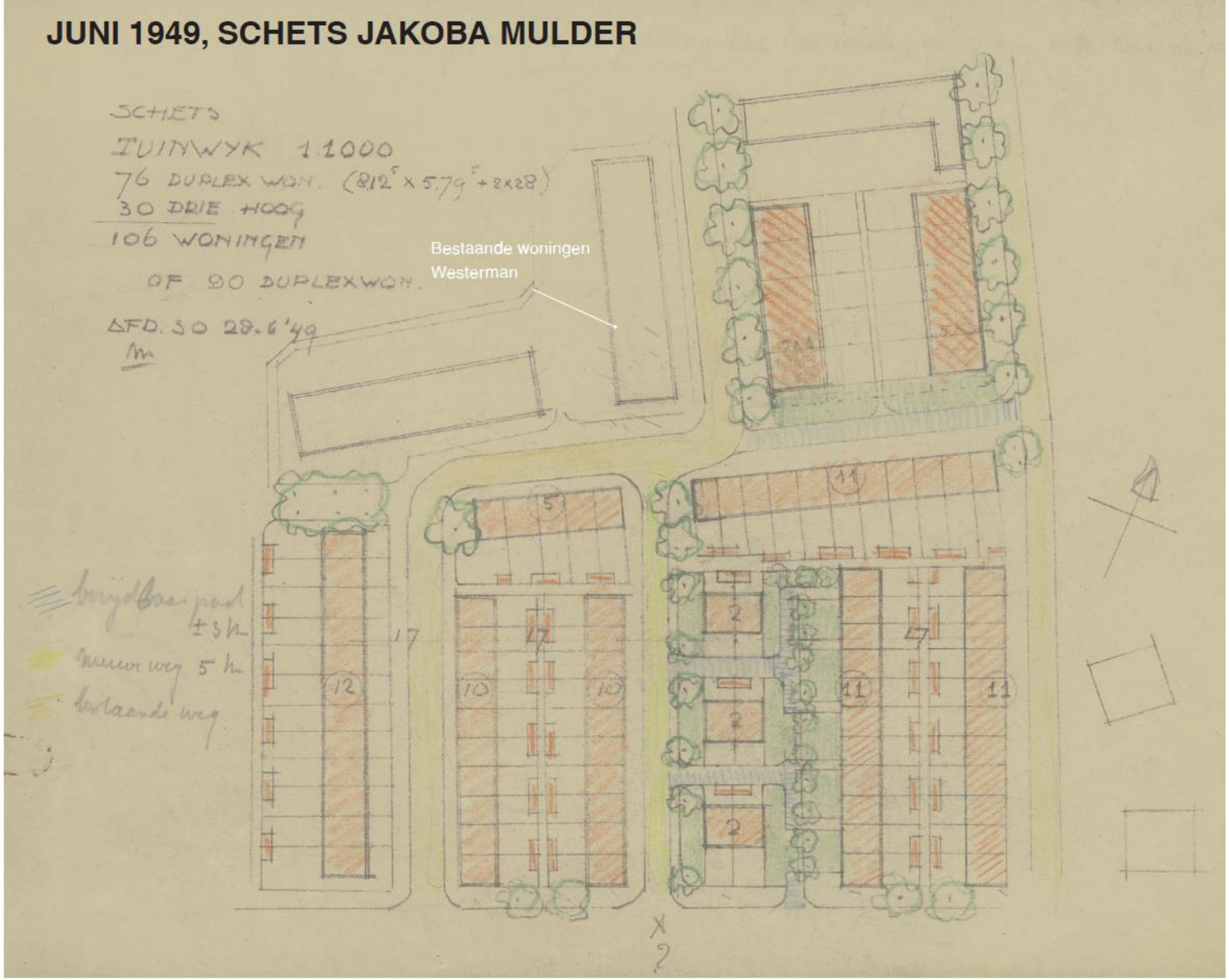

Uit archief GW [SAA]

DECEMBER 1950 INRICHTING PLANTSOENEN

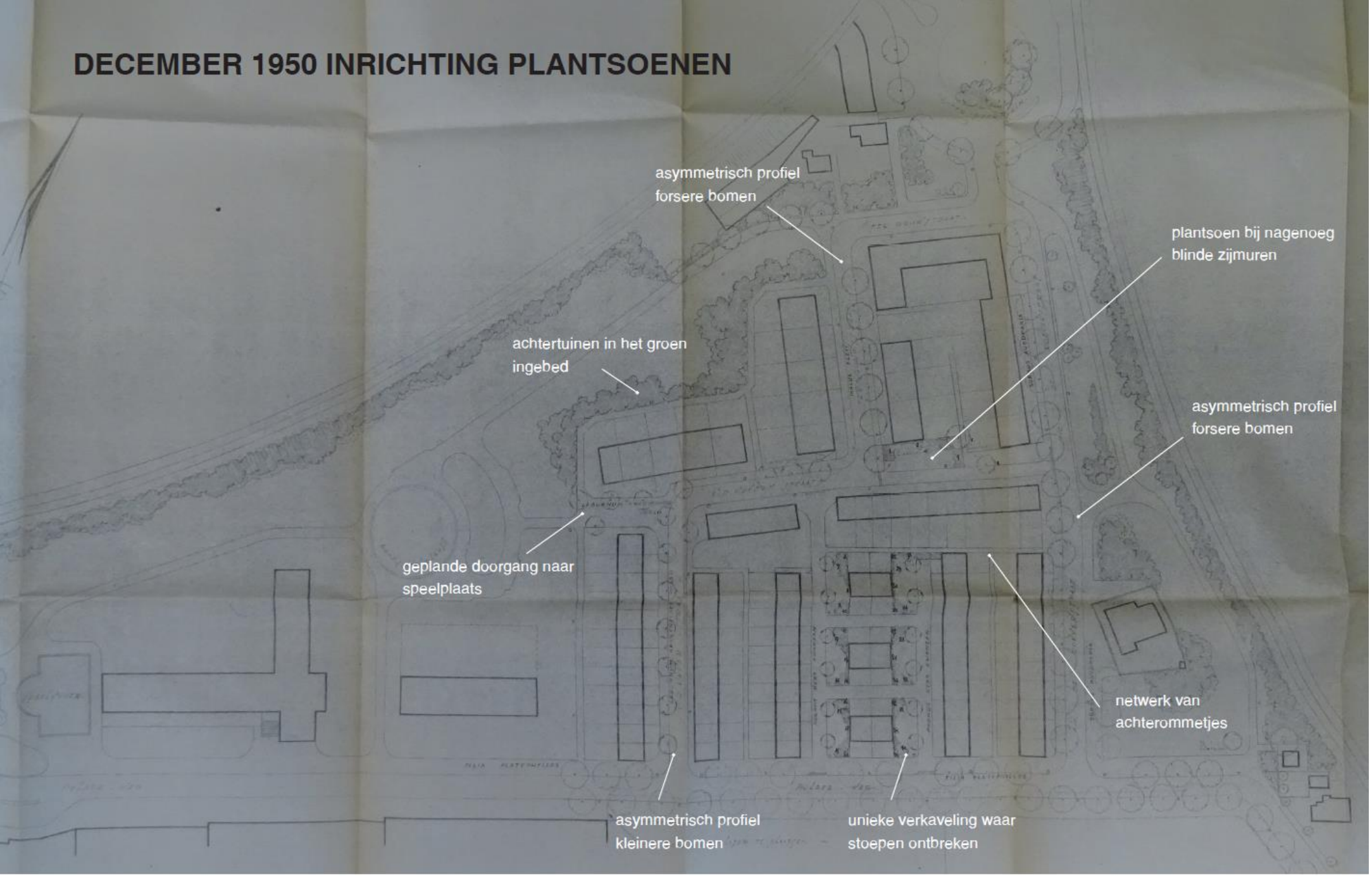

Uit archief PW [SAA]

BREDERO BOUWSYSTEEM (BBB)

- Systeembouw in wederopbouwperiode
- Gebaseerd op een consequent doorgevoerde organisatie
- “Stapelbouwmethode voor laag- en middenhoogbouw, waarbij in halfsteensverband bouwmuren worden gemetseld van betonblokken die door één persoon zijn te tillen, en waarbij traditionele houten vloeren worden toegepast met systeemvloeren ter plaatse van de keuken”
- Aangewezen locaties in Amsterdam: Nieuwendam-West (114 woningen), Kruislaan nabij spoorviaduct (Watergraafsmeer, 32 woningen) en Tuinwijck (80 woningen)
- In Tuinwijck: ontwerp van architecten J.H. Groenewegen (1901-1958) en S. van Woerden (1902-1993)
- Montagebouw: scheidingsmuren tussen twee woningen en binnenwand van de buitenmuren opgetrokken uit machinaal gemaakte sintelbetonstenen; buiten-spouwwand van halfsteens baksteen

↓ Foto van de systeembouw aan de J.C. Breenstraat, vlak na oplevering in 1951. [SAA]

↓ Vierde Ambachtschool Postjesweg (einde Witte de Withstraat), later het Sieraad, Amsterdam, circa 1934. [SAA]

A.J. WESTERMAN

- 1914-1922 in dienst bij publieke werken (PW), waaronder ambachtsschool o.l.v. A.J. Hulshoff, hoofd afd. stadsarchitect,
- Daarnaast in opdracht van particulieren, woningbouw en villabouw,
- Veel in Amsterdamse Schoolstijl, maar combinatie met Nieuwe Zakelijkheid stroming,
- Herkenbaar: erkers, ronde glas-in-loodramen, baksteen, plasticiteit, strakke sobere bebouwing,
- Onderscheidend in Tuinwijck: schuine daken en kleinschalige, dorpse uitstraling. Verkaveling type.

A.J. WESTERMAN

↓ Woningen Van Spilbergenstraat bij de Orteliuskade, gebouwd in 1927, foto z.j. [SAA]
↓ Woningen Sanderijnstraat, Bos en Lommer, AUP, gebouwd in 1939, foto uit 1951 [SAA]
↓ Tugelaweg, gebouwd in 1929, foto z.j. [SAA]
↓ De woningen aan de Ter Gouwstraat, gebouwd in 1940, foto uit 1941. [SAA]

Kent U

ONZE MODERNE FLATS EN VRIJE BOVENHUIZEN

AAN DE TER GOUWSTRAAT 2 - 18 EN DE VAN DE VIJVERSTRAAT 2 - 18 TE AMSTERDAM

BIJZONDER GUNSTIGE LIGGING.

Tegenover de in- en uitgang van het Muiderpoortstation, voor de treinen richting Hilversum en Utrecht. Per trein bereikt men in 6 minuten het Centraal Station. Een maandkaart kost f 4.--.

Via tramlijnen 6, 9 en 11 en event. overstapjes kan men ieder gedeelte der stad in een kwartier bereiken.

In de directe nabijheid van verschillende inrichtingen op het gebied van lager- en middelbaar onderwijs.

Op enkele minuten afstand liggen het Koloniaal Instituut, de Artis, het Aquarium, de Hortus Botanicus, het uitgestrekte Oosterpark, het grootste sportfondsenbad in Nederland, groote sportvelden enz.

Aan 't Linnaeusplantsoen (in aanleg), dat zich zal uitstrekken van het M. P.-station tot de Linnaeusstraat.

Wij noodigen U uit tot een bezoek. Het verhuurkantoor is gevestigd: ter Gouwstraat 18, tegenover het Muiderpoortstation. Geopend van 10 - 18 uur. Telefoon 55734.

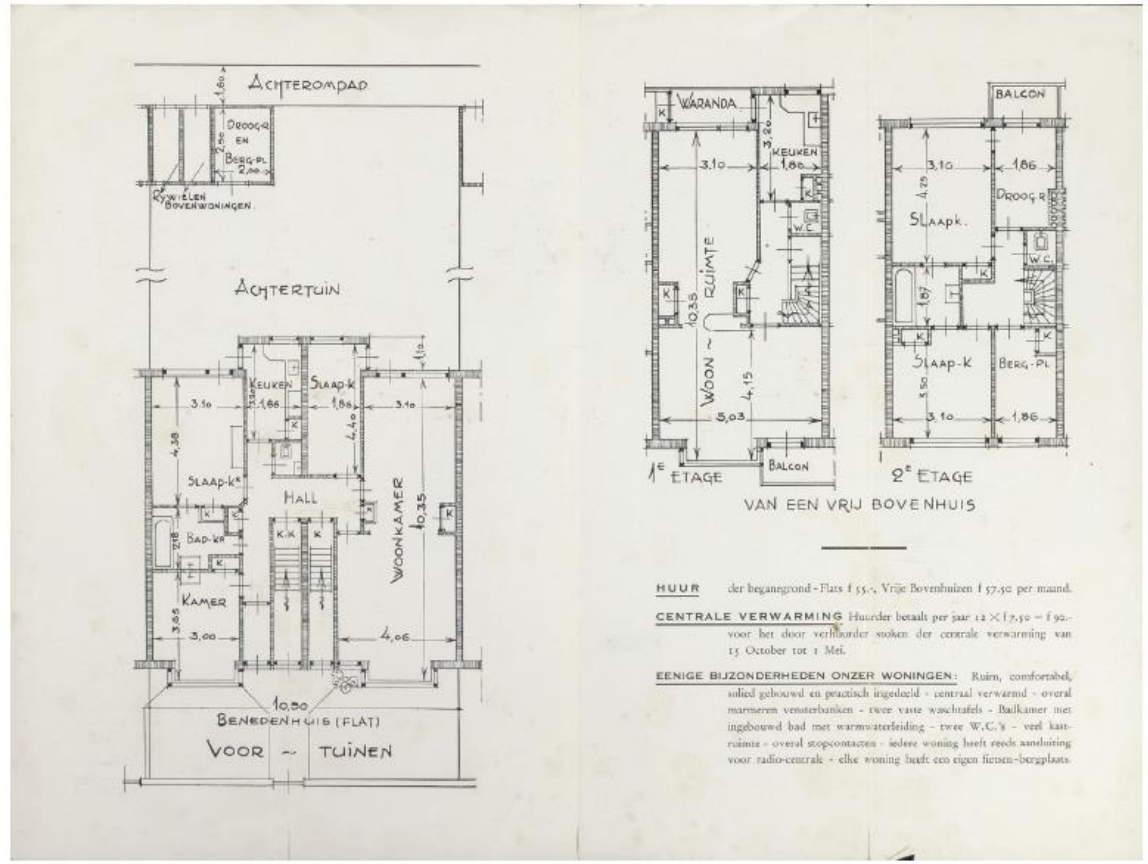

LUXE EN MODERN, BROCHURE Z.J.

Uit archief GW [SAA]

- Centrale Verwarming gehele blok,
- Ruim, comfortabel, solied gebouwd en practisch ingedeeld,
- Marmeren vensterbanken,
- Ingebouwd bad met warmwaterleiding,
- Overal stopcontacten,
- Radio-centrale aansluiting.

Uit bouwdossier [SAA]

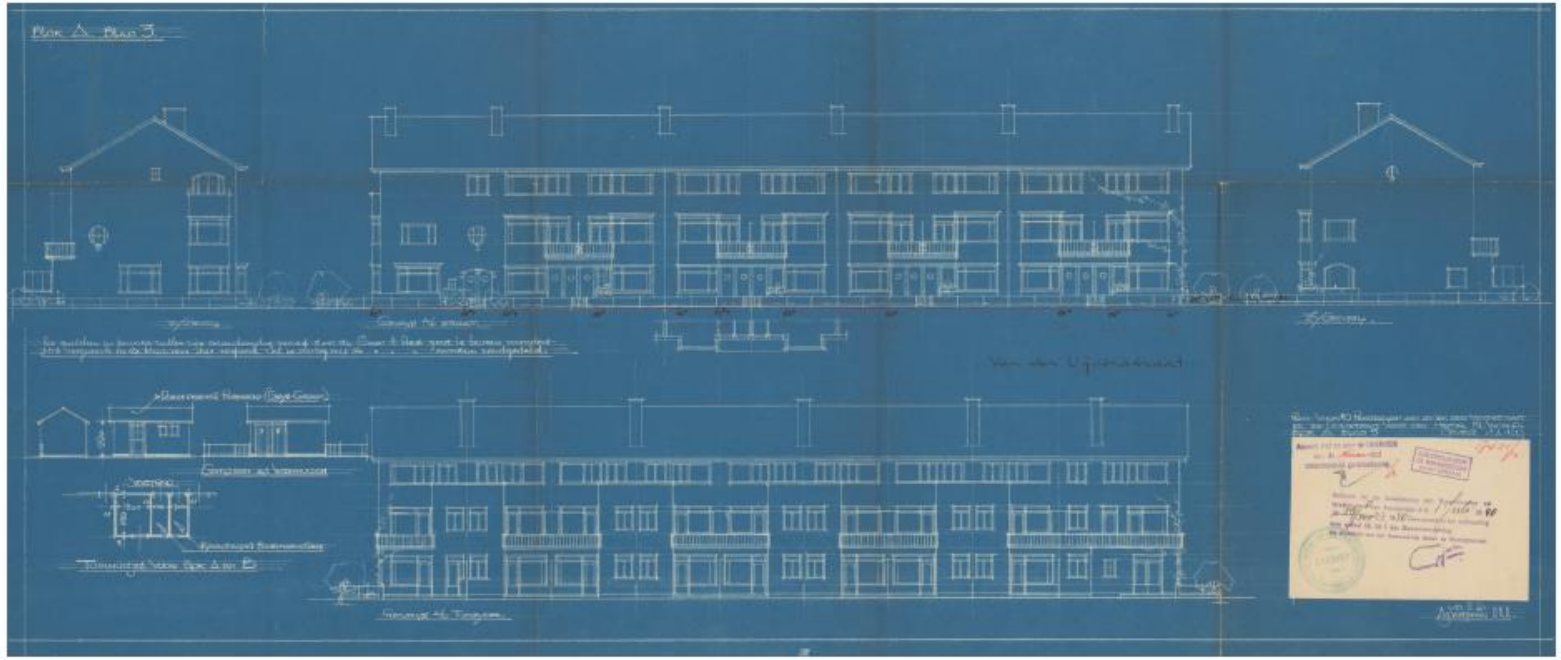

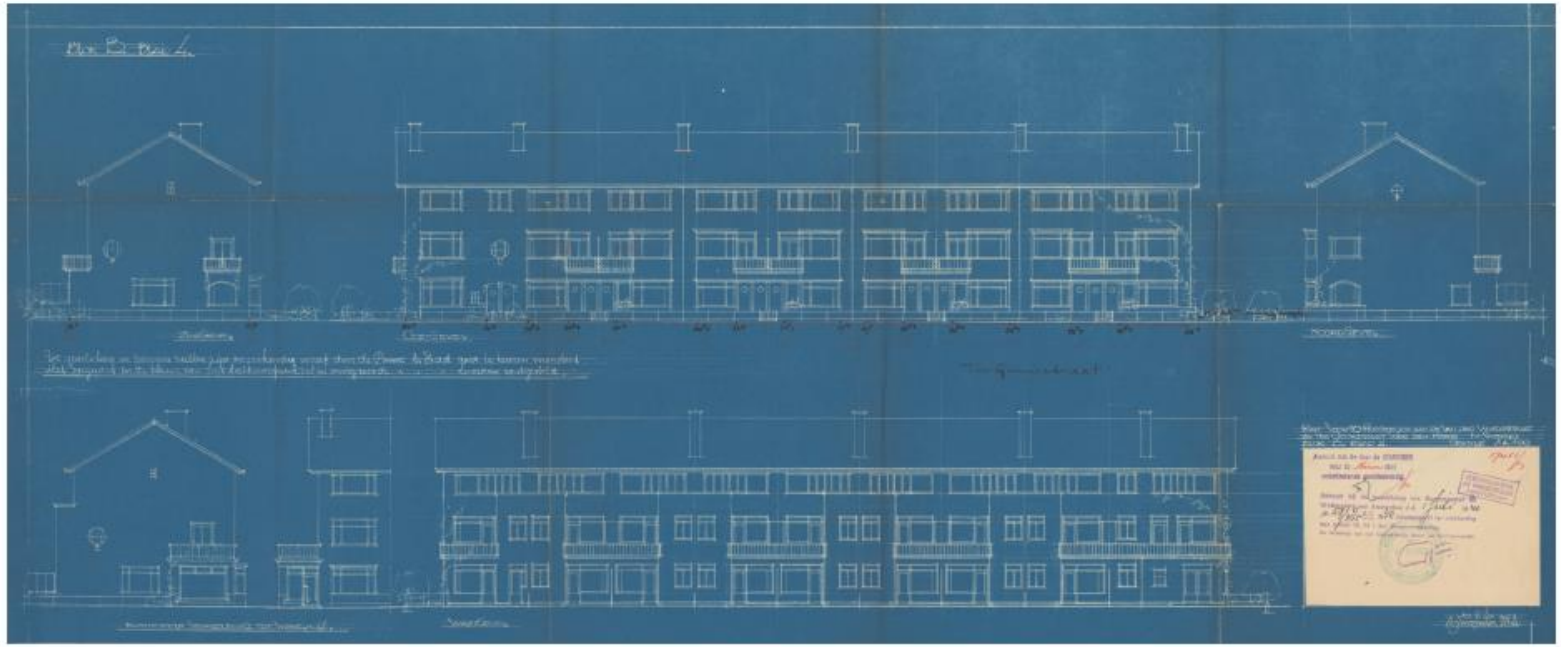

WONINGTYPE A

- Opdrachtgever Nico Worp, architect A.J. Westerman,
- 28 woningen, twee keer 1 op 1 en de rest 2 op 1,
- Totaal 10 percelen,
- Sterke ritmiek, m.n. in balkons/ loggia's,
- Per perceel drie voordeuren,
- Hoekwoning 1 op 1 geschikt als woning met buurtwinkel,
- Eén revisie in begane grond woning: slaapkamer achterin direct aangesloten op de gang i.p.v. achter ensuite deuren.

EXTERIEUR ZUIDZIJDE BLOK B

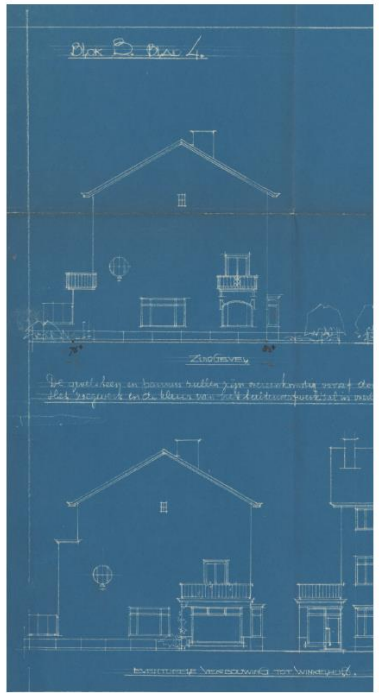

Uit bouwdossier ISA

VOORGEVELS BLOKKEN A EN B

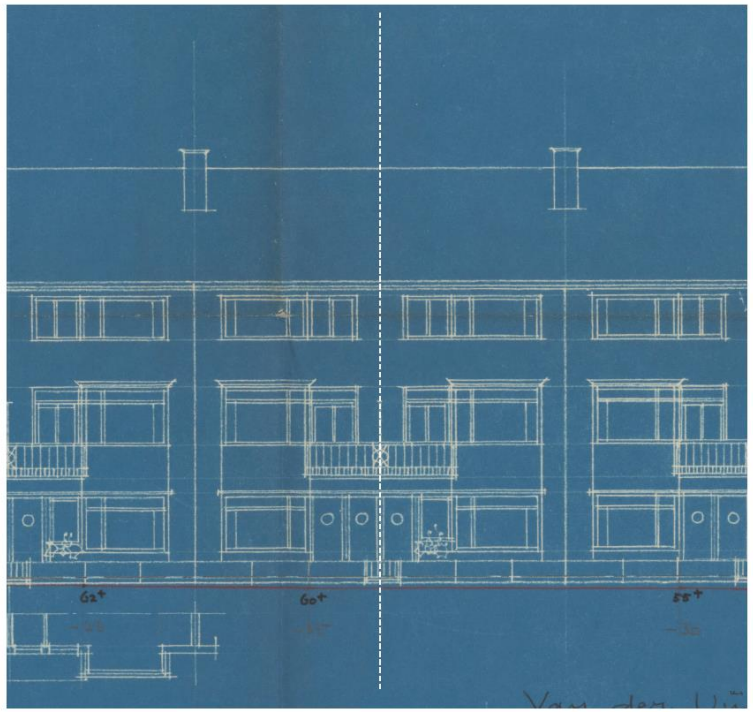

Uit bouwdossier [SAA]

VOOR- EN ZIJGEVEL BLOK B

Uit bouwdossier [SAA]

ACHTERGEVEL BLOK B

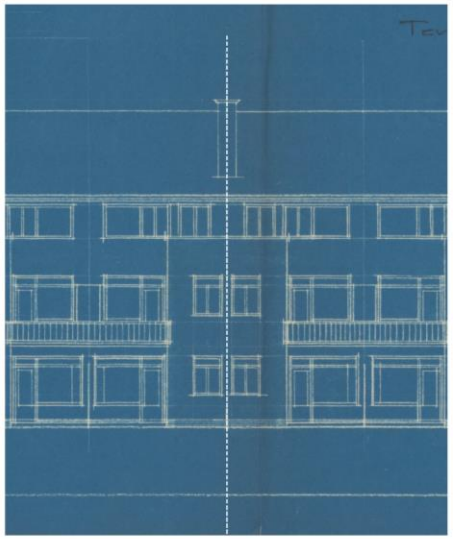

Uit bouwdossier [SAA]

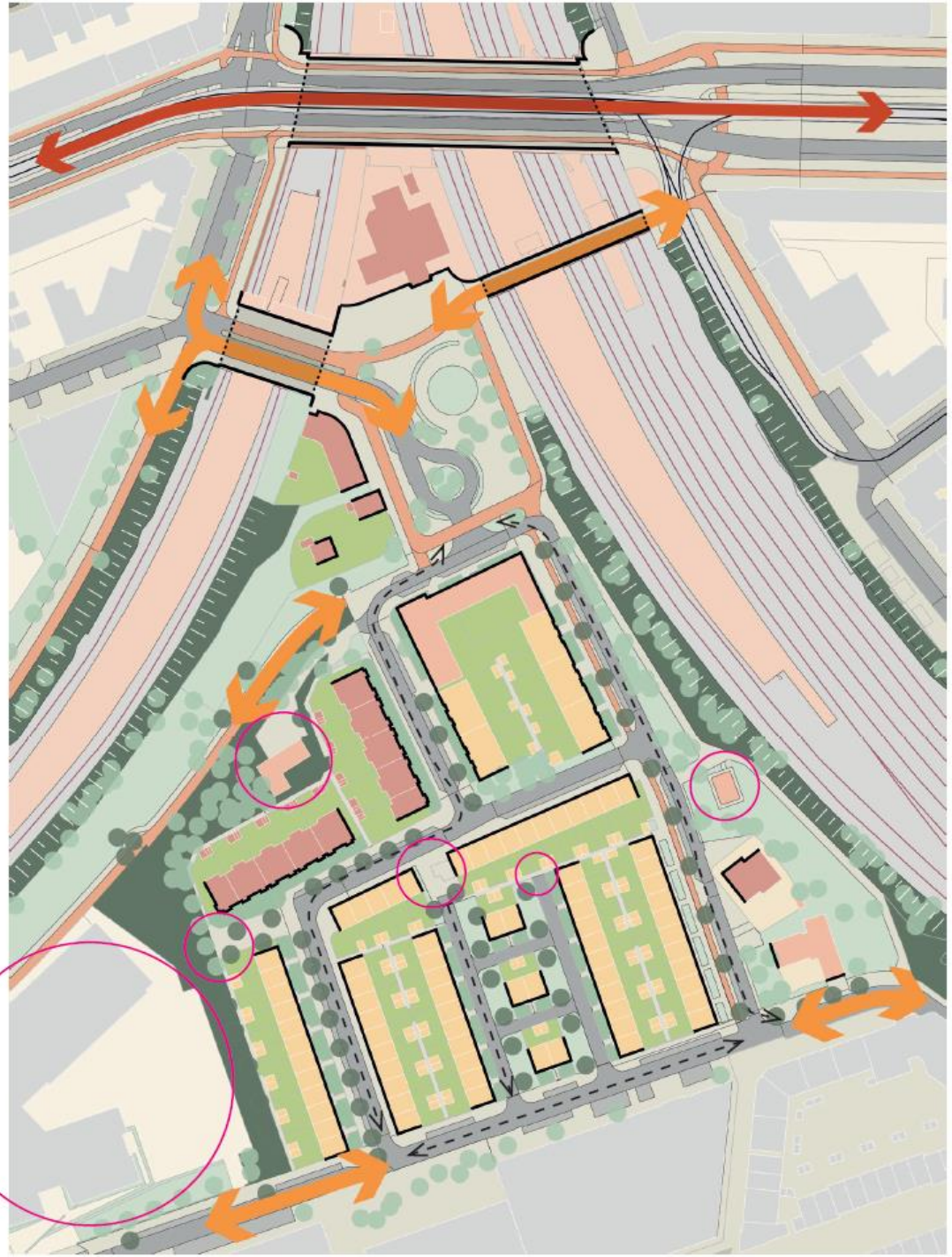

- bebouwing vooroorlogs Tuinwijck
- bebouwing Bredero (ca. 1951)
- overige bebouwing Tuinwijck
- achtertuinen
- voortuinen
- plantsoen (gazon)
- plantsoen (bosschage)
- stoep
- fietspad
- autoweg
- structurerende of monumentale bomen
- overige bomen
- rooilijnen bebouwing
- hoofdroutes door de wijk / zichtlijnen
- hoofdroutes wijkniveau
- toegangen naar de wijk
- veranderingen t.o.v. plan ‘49

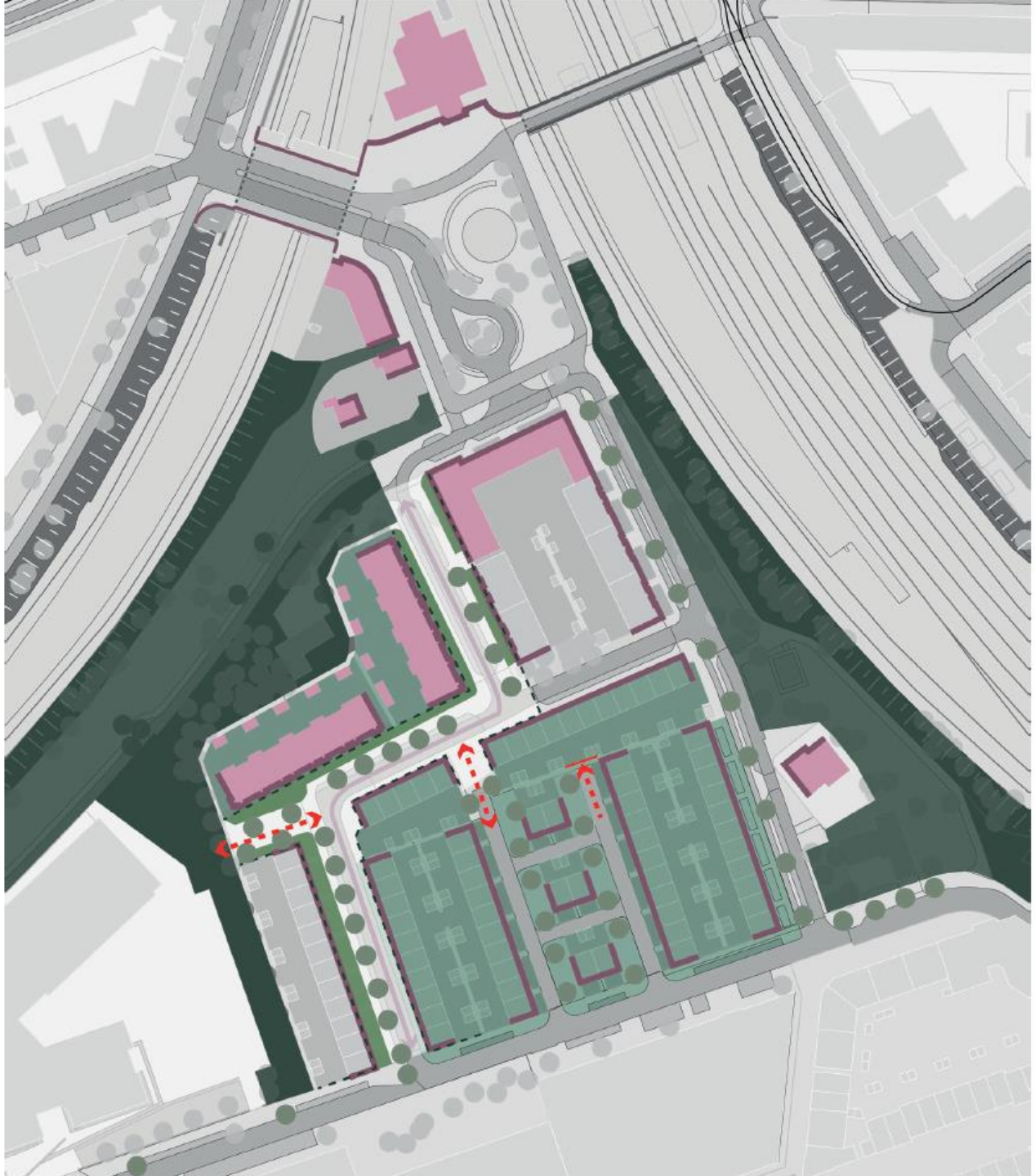

waardevolle bebouwing
waardevolle verkavelingsstructuur
waardevolle rooilijnen
waardevol groen en groeninrichting
waardevolle en structurerende bomen
waardevol straatprofiel
contouren waardevol straatprofiel
voortuinen in waardevol straatprofiel
fricties of verdwenen verbindingen

WAARDEVOLLE ELEMENTEN STEDENBOUW TUINWIJCK

- Taluds en groeninrichting v.d. randen,
- Waardevolle bebouwing jaren 30 van de 20e eeuw,
- Kern van de naoorlogse stedenbouwkundige verkaveling rondom Hajo Brugmanshof,
- Westrand van de wijk: straatprofiel met voortuinen,
- Fricties: toegang parkje dichtgezet, doorgang naar H. Brugmanshof verdicht, achterkant tuinen niet meer ingebed in het groen.

Kernwaarden Tuinwijck

1. Groene, stille, dorpse enclave / community

Groen en rust in de stad, een dorpse community in de stad (?)
De geest van de volkstuin is publiek geworden
Wonen strekt zich uit naar de eigen tuin en de openbare ruimte

2. Slimme verkaveling, groen beeld en exemplarische voetgangerswereld

De s*uggestie* van overvloedige groene ruimte door een slimme verkaveling
Typologische afwisseling van openbare, semi-openbare en private buitenruimtes
Afwisseling van woningtypes, geen monotonie
Langzaam verkeer overheerst, veel doorsteekjes, een groene wereld op een klein gebied

3A. De architectuur van Westerman: klassieke, ambachtelijke luxe

Asymmetrisch profiel met een groen beeld
Ritme, plastiek (erkers), verfijning
Adres aan de straat en open relatie met omgeving: tuinen, balkons, koppen

3B. De architectuur van Groenewegen en Van Woerden

Aansluiting op het maaiveld
Verfijning in soberheid, etc. etc.

4. Een wijk met groen, kleur en detail

Klassieke ambachtelijkheid en vroege (ambachtelijke) systeembouw

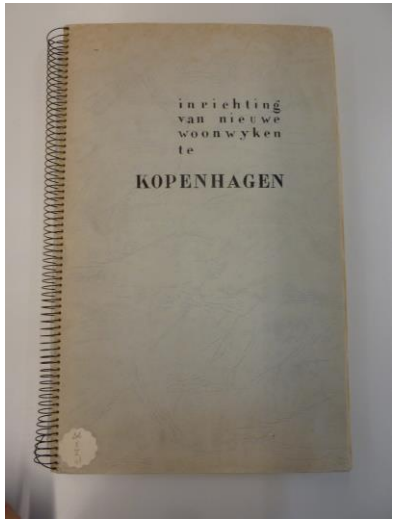

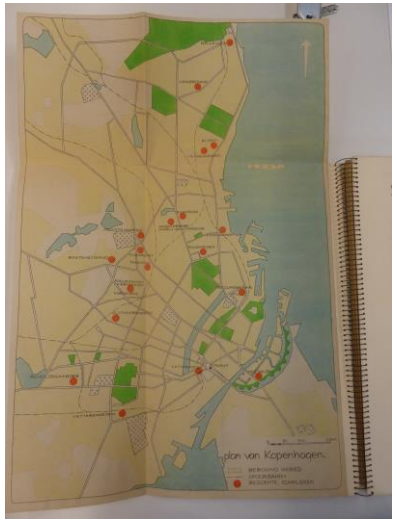

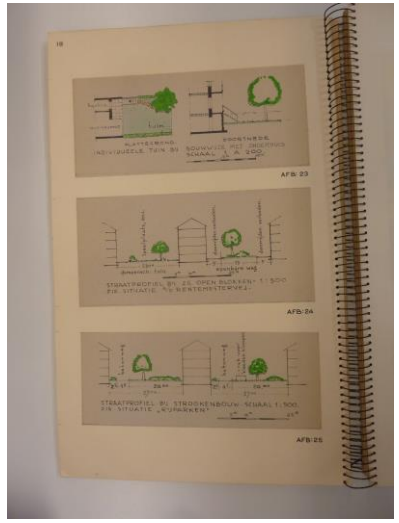

STEEN HUIS MEUBELS

Neubühl, Zurich

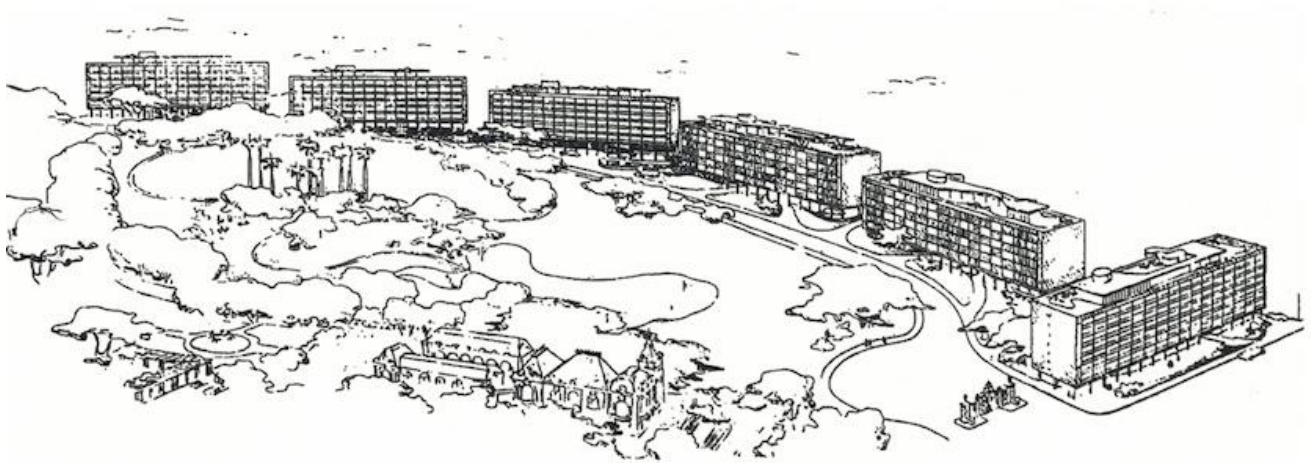

Groene, stille, dorpse enclave / community

- Tuinwijck is een ‘publieke volkstuin’ – om te koesteren en mee te nemen naar de toekomst
- Denk vanuit de contramal: onderzoek de bestaande verkaveling en het bestaande groen op zijn potentie voor verdichting
- Maak het chique. Ruim op in de openbare ruimte met al die objecten. Maak hoogwaardige en toch haalbare architectuur
- Wees je bewust van het maatbeeld; ook bij opschaling en verdichting moet dit kloppen, er moet dan meer maaiveld zijn en dat maaiveld moet zo zijn -
- Ontwerp het private en publieke groen tot een geheel
- Overweeg bij hogere bouw een collectieve tuin als binnengebied

Slimme verkaveling, groen beeld en exemplarische voetgangerswereld

- Vertrapping in groenontwerp: van geheel naar details. Het gaat niet om VEEL groen, het gaat om GOED GETIMED groen
- Goed sortiment van bomen van verschillende orde en bloeiende heesters, ook aan de gevels
- Betrek een in deze opgaven gespecialiseerde landschapsarchitect in om de sfeer en verkaveling te vertalen naar verdichting met nieuw maatbeeld

Klassieke ambachtelijke luxe

- Aandacht voor de individuele plek in, aan of buiten de gevel
- Klassiek: plint (overgang naar de buitenruimte), middendeel (woningen) en beëindiging
- Overgangen: publiek – collectief - prive
- Materiaal end detail

Een wijk met groen, kleur en detail

- Kleur
- Ruim op in de openbare ruimte
- parkeren: collectief organiseren (uit het zicht) en afschalen